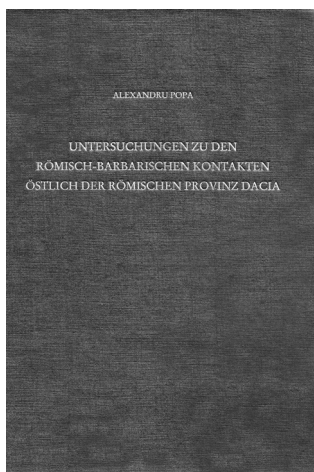

BOOK REVIEWS/ RECENZII

Alexandru Popa, *Untersuchungen zu den römisch-barbarischen Kontakten Östlich der römischen Provinz Dacia*

Antiquitatis reihe 3

Abhnadlungen zur vor-und frühgeschichte, zur klassischen und provinzial-römischen archäologie und zur geschichte des altertums, Band 47, Bonn 2015: Dr. Rudolf Habelt, 279 pag., 130 figuri, 58 planşe.

ISBN 978-3-7749-3884-7

În rândurile ce urmează, semnalăm apariția unei monografii care, cu siguranță, va suscita interesul specialiștilor în arheologia epocii romane. Este vorba de lucrarea *Untersuchungen zu den römisch-barbarischen Kontakten Östlich der römischen Provinz Dacia (Studii privind contactele romane-barbare la est de provincia romană Dacia)*, semnată de reputatul cercetător Al. Popa, ce a văzut lumina tiparului la prestigioasa editură Dr. Rudolf Habelt din Bonn. Subliniem că volumul reprezintă, după cum este menționat în prefață, varianta îmbunătățită a tezei de habilitare, susținută de autor la Rheinische Friedrich-Universität Bonn în anul 2013. Anterior, Al. Popa a publicat mai multe articole și studii în care sunt abordate diferite aspecte ce vizează această problematică¹.

Așa cum reiese din sumar, volumul este alcătuit din: 1. *Introducere* (p. 1-10); 2-6. cinci capitole (p. 11-176); 7. *Sinteză* (p. 177-198);

¹ Al. Popa, „Einige Bemerkungen zum frühkaiserzeitlichen Prunkgrab von Kolo-kolin in der heutigen Ukraine“, *Germania* 82 (2004), 491-508; Al. Popa, „Flabella im Barbaricum? Überlegungen zu einer Fundgruppe bronzener Gegenstände aus dem Gebiet jenseits der Provinzen Dacia und Moesia Inferior“, *Germania* 85 (2007), 329-347; Al. Popa, „Consemnări asupra mormântului de la Talmază și a inventarului lui. Notă despre distribuirea evantaielor romane în barbaricum-ul european“, *Empheris Napocensis* 19 (2009), 79-108; Al. Popa, L. Ciobanu, *Moneda romană în Basarabia*, Chișinău: Cartdidact, 2003.

la care se adaugă: 8. *Lista descoperirilor* (p. 199-212); 9. *Bibliografia* (p. 213-279) și 10. *figurile și planșele*.

În partea introductivă se prezintă succint scopul și obiectivele de bază ale studiului, cadrul cronologic (sfârșitul sec. I a.Chr. – a doua jumătate a sec. III p.Chr.) și geografic al lucrării, fiind relevantă, totodată, importanța pe care o are cercetarea contactelor dintre lumea romană și barbari prin prisma „importurilor” romane din *Barbaricum*, în general, și din regiunea est și sud-carpatică, în particular.

În primul capitol (2), intitulat „Die Barbaren“ („Barbarii“) (p. 11-48), autorul prezintă informații generale referitoare la populațiile și grupurile culturale ce caracterizează spațiul est și sud-carpatic la sfârșitul sec. I a.Chr. – a doua jumătate a sec. III p.Chr.: geto-dacii, costobocii și cultura Lipița, morminte de înhumăție atribuite culturii germanice de pe Nistrul Superior, carpii, grupul Chilia-Militari, grupul Etulia, cultura „scitică târzie” din nord-vestul Mării Negre și Nistrul Inferior, grupul cultural al popoarelor nomade (sarmații).

În contextul primului capitol, ținem să subliniem câteva opinii interesante exprimate de Al. Popa, referitoare la așa-numita cultură sarmatică. Potrivit cercetătorului, până în prezent, în literatura de specialitate nu se face nicio diferență între triburile sarmatice amintite în izvoarele antice scrise și „cultura sarmatică” în calitate de cultură arheologică propriu-zisă (p. 44). Totodată, având în vedere sursele antice scrise, susține autorul, acestor populații le sunt atribuite doar complexe funerare, pierzându-se din vedere unele descoperiri din Muntenia² și R. Moldova (p. 45, nota 343), care ar sugera existența unor așezări/stațiuni ce ar fi aparținut acestor populații (p. 45).

În următorul capitol (3), intitulat „Die Römer und ihre Reichgrenze an der unteren Donau und in Dacia“ („Romanii și frontiera lor la Dunărea de Jos și în Dacia“) (p. 49-58), Al. Popa supune discuției apariția și structura frontierei romane în această regiune. Autorul evidențiază, în acest sens, patru faze de constituire și evoluție a limesului roman: 1. perioada imperială timpurie până în epoca

² Gheorghe Alexandru Niculescu, „Die sarmatische Kultur in Zusammenhang der kaiserzeitlichen archäologischen Funde aus Muntenien – unter besonderer Berücksichtigung der Funde von Tîrgușor“, der Aufsatz vorgestellt zur Tagung Kontakt – Kooperation – Konflikt. Germanen und Sarmaten zwischen dem 1. Und 4. Jahrhundert nach Christus, Neumünster, Marburg, 12.-16. Februar 1998.

lui Domițian; 2. faza traianică; 3. perioada domniei lui Hadrian; 4. perioada finală.

Cel de-al treilea capitol (4), denumit „Die Numismatik: Die römischen Fundmünzen als Quelle für die Untersuchungen der römisch-barbarischen Kontakte nördlich der unteren Donau” („Numismatica: descoperirile monetare romane ca sursă pentru studiul contactelor romano-barbare la nord de Dunăre”) (p. 59-60), este dedicat descoperirilor de monede romane, datate între sfârșitul sec. I a.Chr și 275 p.Chr., din regiunea sud și est-carpatică. Autorul precizează că predomină monedele de argint față de cele de bronz. Totodată, constată Al. Popa, atunci când acestea provin din descoperiri sigure, se poate de remarcat că multe din ele au fost descoperite în spațiul cuprins între Siret și Carpații Orientali, majoritatea din ele provenind din așezările atribuite aspectului cultural Poienești-Vârteșcoi (p. 60). În același context, cercetătorul presupune că numărul relativ mare al monedelor de argint este, de fapt, o reflecție a politicii externe romane în această regiune. Astfel, admite autorul, acestea ar fi putut ajunge în acest spațiu drept subsidii, iar mai târziu în calitate de „bunuri” pentru păstrarea păcii în regiune (p. 60).

În următorul capitol (5), intitulat „Die Schriftquellen: Die Beziehungen der Römer zu den Nachbarn jenseits der moesisch-dakischen Reichgrenze im Lichte der römischen Schriftquellen” („Sursele scrise: relațiile romanilor cu vecinii de dincolo de granița moesico-dacică în lumina surselor romane scrise”) (p. 61-65), sunt prezentate informații generale cu privire la izvoarele scrise romane despre contactele dintre romani și barbari la nordul Dunării de Jos. Așa cum precizează autorul, expansiunea romană în regiunea Dunării de Jos începe în perioada lui Octavian August (p. 61), primele operațiuni militare având loc în anii 29-28 a.Chr., atunci când triburile bastarne, ale căror urme arheologice în spațiul est-carpatic au fost identificate cu cultura Poienești-Lukașevka³, au încercat să migreze în masă la sud de Dunăre. Începând cu acest episod și până la părăsirea Daciei de către romani (între 260 și 271 a.Chr.), în spațiul amintit au avut loc mai multe conflicte militare dintre barbari și Imperiu. De luat în seamă remarca autorului referitoare la informația

³ Mircea Babeș, *Die Poienești-Lukașevka-Kultur. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte im Raum östlich der Karpaten in den letzten Jahrhunderten vor Christi Geburt* (Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH, 1993).

păstrată în Papirusul Hunt⁴, unde se menționează că Piroboridava și Buridava, identificate în literatura de specialitate cu așezările fortificate de la Poiana (jud. Galați)⁵ și Stolniceni (jud. Vâlcea)⁶, au făcut parte, pentru o perioadă scurtă, din provincia romană Moesia Inferior (p. 63).

Cel de-al cincilea capitol (6), denumit „Die Archäologie: Provinzialrömische Funde aus dem Gebiet jenseits des moesisch-dakischen Limes“ („Arheologie: descoperirile provincial-romane de dincolo de limesul moesico-dacic“) (p. 76-176), constituie compartimentul de bază al monografiei. Autorul supune unei analize minuțioase celelalte categorii de piese de origine provincial-romană descoperite în mediul barbar din regiunea sud și est-carpatică, după cum urmează: ceramica fină, amfore, vasele de argint, vasele de bronz, recipiente din sticlă și *flabella*. Fiecare grup de piese este abordat prin prisma următoarei structuri: stadiul actual al cercetării, tipologie, distribuție geografică și culturală, centre de producție, cronologie.

În Sinteză (7) (p. 177-198), Al. Popa discută mai multe aspecte ce vizează subiectul în cauză. În primul rând, cercetătorul analizează cronologia și dinamica fluxului importurilor romane în regiunea sud și est-carpatică. În acest sens, autorul a evidențiat două faze cronologice mari (1. sfârșitul sec. I a.Chr – începutul sec. II p.Chr; 2. sfârșitul sec. II – prima jumătate a sec. III p.Chr.) de pătrundere a mărfurilor romane în acest spațiu. În prima etapă, constată arheologul, importurile romane se întâlnesc mai frecvent în apropierea râurilor Prut și Nistru, pe când în a doua fază acestea cuprind mai cu seamă zona sub-carpatică (p. 177-178).

O altă problemă intens discutată în sinteza acestui studiu este modul de pătrundere a mărfurilor provincial-romane în această regiune, autorul evidențind următoarele posibilități/căi: comerț, producerea mărfurilor romane în *Barbaricum* (prezența meșteșugarilor), imitații locale, pradă de război, onorarii pentru diferite slujbe, subsidii și plăți pentru păstrarea păcii în regiune, cadouri diploma-

⁴ Robert Fink, *Roman military records on papyrus* (Princeton: Press of Case Western Reserve University, 1971).

⁵ Radu Vulpe, Silvia Teodor, *Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana* (București: Vavila Endf SRL, 2003).

⁶ Dumitru Berciu, *Buridava dacică* (București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981).

tice, prin persoane care au locuit atât în provincie, cât și în afara acesteia.

Tot aici sunt abordate și alte aspecte referitoare la acest subiect, cum ar fi importurile romane și centrele de putere locale, romanizarea, politica externă a Imperului Roman în perioada provinciei Dacia etc.

Volumul se încheie cu lista descoperirilor (p. 199-213) și cu bibliografia (p. 213-279), ce cuprinde lucrări și rapoartele de săpătură analizate de autor, figuri și planșe.

Făcând bilanțul rândurilor de mai sus, constatăm că lucrarea prezintă un interes științific deosebit, în primul rând pentru cei preocupați de epoca romană. Indubitabil, monografia elaborată de Al. Popa va deschide calea unor explicații mai clare a fenomenelor și proceselor cultural-istorice ce s-au derulat în spațiul sud și est-carpatic în epoca romană timpurie. Nu ne rămâne decât să felicităm colegul nostru pentru acest excepțional studiu.

Vasile Iarmulschi, Freie Universität Berlin, Institut für Prähistorische Archäologie, Fabeckstraße 23-25, 14195 Berlin